

20. Державне управління: теорія і практика. // За заг. ред. В.Б. Авер'янова – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.
21. Управління землекористуванням: Підручник, за ред. В.В. Горлачука. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2006. – 376 с.
22. Філософія. Учебник для высшей школы // В.П. Андрущенко, В.И. Волович, Н.И. Горлач, Г.Т. Головченко и др. – Киев-Харьков, 1998. – 604 с.
23. Краткий философский словарь // Под ред. А.П. Алексева – Изд. 2-е, - М.: Проспект, 2001. – 496 с.
24. Про земельну реформу. Постанова Верховної Ради Української РСР від 18 грудня 1990 року.
25. Лавейкін М.І. Управління земельними ресурсами та реєстрація землі в Україні. Вісник Львів. держ. аграр. ун-ту: Землевпорядкування і земельний кадастр № 4. – Львів: Львів. держаграруніверситет. – 2001. – с. 14-19
26. Янчук В.П. Управління землями з обмеженим режимом землекористування. Дис ... к.е.н. Спеціальність 08.08.01 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – Миколаїв, 2004. – 199 с.

УДК 639.215.4:(282.247.32)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛЯЩА ДНІПРОВСЬКО-БУЗЬКОЇ ГИРЛОВОЇ СИСТЕМИ

Гейна К.М. – к.б.н., с.н.с., Інститут рибного господарства НААН України

Постановка проблеми. У недалекому минулому Дніпровсько-Бузька гирлова система належала до найбільш продуктивних водойм естуарного типу. Протягом першої половини минулого століття її промислова рибопродуктивність становила 72-80 кг/га. Проте у подальшому вона суттєво знизилася внаслідок посилення рівня антропогенного навантаження на гідроекосистему. Найбільш характерними для того часу негативними факторами впливу були гідробудівництво, відбір значної частки річкового стоку на потреби народного господарства, забруднення промислово-побутовими стоками, тощо. Важливим є те, що наслідки такого потужного антропогенного тиску проявляються і по сьогоднішня [1-2].

Наукові напрацювання вказують на те, що рівень промислового навантаження на перших етапах трансформації річкового стоку Дніпра суттєвого значення не мав. Проте у подальшому він став одним з вирішальних факторів,

який обумовлює якісні та кількісні характеристики сучасного промислового запасу риб Дніпровсько-Бузької гирлової системи [3].

Отже, вивчення особливостей промислового використання видів, які у минулому формували значну частку промислового запасу, а в умовах сучасності рівень їх видобутку суттєво знизився, є досить актуальною науковою проблемою.

Стан вивчення проблеми. Попередні іхтіологічні дослідження ляща Дніпровсько-Бузької гирлової системи спрямовувалися переважно на вивчення окремих біологічних показників та динаміки промислових уловів. Більшість наукових розробок здійснена на початку процесу трансформації річкового стоку Дніпра, тобто у 60-х роках минулого століття [4-5].

Характеристиці промислового використання запасів ляща в умовах Дніпровсько-Бузької гирлової системи приділялося менше уваги. Існуючі на сьогоднішня напрацювання висвітлюють переважно біологічні особливості та промисел ляща у водосховищах Дніпровського каскаду [6-8].

Методика досліджень. Методологічною базою досліджень стали загальноновизнані та адаптовані до умов Дніпровсько-Бузької гирлової системи керівництва із польової та камеральної обробки іхтіологічних зразків [9-10]. Вікова структура вивчалася у відповідності до методик Н.І. Чугунової та В.Л. Брюзгіна [11-12].

Промислова ситуація проаналізована на підставі офіційних даних рибопромислової статистики Державного агентства рибного господарства України. При цьому була також використана нормативно-правова документація з питань ведення промислу у водоймах Чорноморського басейну [13].

Результати досліджень. Ретроспективний аналіз динаміки промислових уловів ляща у Дніпровсько-Бузькій гирловій системі вказує на те, що вони мають сталу тенденцію до зменшення. Так, протягом 50-х років минулого століття його середні річні улови становили 748,4 т [14], а на початку поточного (2001-2003 рр.) - знизилися більш, ніж у три рази до рівня 214,9-260,2 т. (рис. 1).

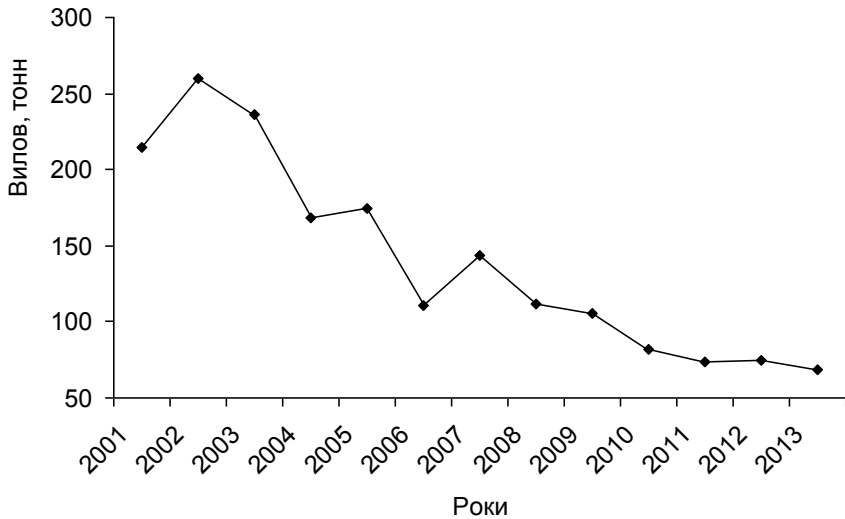

Рисунок 1 – Динаміка промислових уловів ляща Дніпровсько-Бузької гирлової системи

Протягом останніх десяти років обсяги промислового вилучення ляща у Дніпровсько-Бузькій гирловій системі продовжують знижуватися. За нашого часу його виллов, згідно офіційних статистичних зведень, не перевищує 70 т.

Промисел ляща у розглядуваній водоемі здійснюється з використанням як активних (закідні частикові неводи), так і пасивних (ставні сітки, частикові ятері) знарядь лову. Більша частка промислових уловів ляща припадає на Дніпровсько-Бузький лиман, де для його виллову традиційно використовують ставні сітки.

Згідно Правил промислового рибальства в басейні Чорного моря промисел крупного частика (ляща та судака) у Дніпровсько-Бузькому лимані протягом тривалого часу здійснювався ставними сітками з кроком вічка 80 мм. Мінімальний промисловий розмір ляща (промислова міра), який дозволений до виллову в цьому районі, складає – 30 см.

Ставні сітки з кроком вічка 80 мм були регламентовані для промислу судака та ляща Дніпровсько-Бузькому лимані наказом Міністерства рибного господарства СРСР з 1973 р. Причиною подібного нововведення було те, що в уловах ставних сіток, які використовувалися для промислу крупного частика до 1973 р. ($a=65-70$ мм) переважали нестатевозрілі та вперше дозрілі особини ляща. Іхтіологічні спостереження того часу вказували на те, що такі вікові групи формували до 60% загальних уловів ляща [15].

Загальновідомо, що при визначенні промислової міри на рибу і оптимального кроку вічка в знаряддях лову покладений принцип охорони від виллову риби, яка не досягла статевої зрілості [16]. В той же час існує і інша точка зору, яка базується на позиції надання можливості особині віднереститися принаймні два-три рази до початку промислової експлуатації [17].

Отже, навіть незважаючи на вимоги першого принципу сітки з кроком вічка $a=65$ мм явно не відповідали висуненим охоронним вимогам і не сприяли раціональному використанню промислових запасів ляща і судака Дніпровсько-Бузького лиману, а тому і були зняті з промислу.

У сучасний період, через те, що вітчизняною промисловістю виробництво сіткоматеріалів обмежено, для промислу крупного частика користувачі вимушені використовувати імпортне сіткове полотно з $a=80$ мм. Проте за своїми технічними параметрами воно не завжди відповідає вимогам Правил рибальства, тобто фактичний крок вічка таких сіткових полотен знаходиться в межах від 75 до 80 мм.

У цьому зв'язку виникають постійні суперечні ситуації між користувачами та представниками природоохоронних закладів. Перевірками фактичних параметрів знарядь лову було встановлено, що внаслідок ситуації, яка склалася на ринку сіткоматеріалів промисел ляща в Дніпровсько-Бузькій гирловій системі здійснюється ставними мононитковими сітками з кроком вічка, який коливається в межах від 75 до 80 мм.

Крім цього, як показали відповідні дослідження [18], сіткове полотно з мононитки під термічним впливом втрачає свою еластичність, стягується, зменшуючи при цьому крок вічка (до 10%). Сіткоматеріали не якісні, часто спостерігається відхилення від номіналу кроку вічка, вузли при виплутуванні риби "пливуть", змінюючи цим структуру усього сіткового полотна.

Таким чином, виникла актуальна необхідність проведення аналізу лінійної структури промислових та контрольних уловів ляща із ставних сіток з різними параметрами вічка.

Результати проведених досліджень переконливо вказують на те, що суттєвої різниці у лінійній структурі уловів ляща на контрольні ставні сітки з кроком вічка 75 мм та 80 мм не відмічається. Так, контрольними сітками $a=75$ мм вилову підлягав лящ з лінійними розмірами від 29 до 41 см. На сітки $a=80$ мм лінійний ряд уловів був дещо коротшим (за рахунок відсутності особин 29-31 см) і знаходився в межах 33-43 см. (табл. 1).

Таблиця 1 – Лінійна структура уловів ляща на ставні сітки з кроком вічка $a=75-80$ мм, %

Класи довжини, см	Контроль			Промисел $a=80$ мм
	$a=75$ мм	$a=80$ мм	разом	
29	4,8	-	3,0	4,6
31	12,1	-	7,4	16,1
33	28,9	5,8	20,0	39,1
35	24,1	34,6	28,1	34,5
37	16,7	26,9	20,7	5,7
39	7,2	25,0	14,1	-
41	6,2	1,9	4,4	-
43	-	5,8	2,3	-

Відсоток прилову ляща з лінійними розмірами менш за 30 см на контрольні сітки $a=75$ мм був нижче дозволеного Правилами рибальства і складав біля 5%. Подібна величина прилову (2-5%) зареєстрована і для контрольних сіток $a=80$ мм.

В той же час в уловах сіток з $a=75$ мм кількість особин з покоління, які вперше, або вдруге вступають до промислу є дещо підвищеною. Але враховуючи точки зору П.В. Тюріна [19] і О.І. Зонова [20], які допускають можливість початку промислової експлуатації стада на 1-2 роки раніше нормативного, збільшення в уловах ставних сіток $a=75$ мм частки молодших вікових груп ляща істотно не вплине на загальну структуру популяції взагалі.

При проведенні досліджень на рибоприймальних пунктах рибодобувних організацій в період ведення промислу було встановлено, що розмірний ряд ляща, який підпадає під тиск промислових сіток з $a=80$ мм є набагато коротшим. Лінійні розміри особин ляща коливались у межах від 29 до 37 см, що ставить під певний сумнів повноту здачі риби на рибоприймальні пункти взагалі. Скоріш за все старші вікові групи ляща вилучаються рибалками для особистих потреб.

Висновки. Таким чином, в силу ситуації, яка склалася на ринку сітково-матеріалів, сучасний промисел ляща у Дніпровсько-Бузькій гирловій системі здійснюється головним чином мононитковими ставними сітками з кроком вічка, який коливається в межах 75-80 мм.

Підтвердженням вищевказаному виступає і те, що питома вага особин з лінійними розмірами 33-37 см, які складають основу улову на порядок контрольних сіток з кроком вічка 75 та 80 мм, а також сумарний улов на ці сітки, приблизно однаковий. Так у сітках з кроком вічка 75 мм питома вага цих розмірних класів склала 69,7%, в сітках $a=80$ мм – 67,3%, а у загальному улові на ці сітки – 68,8%.

Таким чином, зменшення кроку вічка в ставних сітках, які використовуються на промислі ляща в Дніпровсько-Бузькій гирловій системі з 80 до 75 мм не призведе до погіршення біологічного стану популяції взагалі.

У зв'язку з цим, було рекомендовано рибоохоронним закладам знизити мінімальний крок вічка у ставних сітках для промислу ляща та судака у Дніпровсько-Бузькій гирловій системі до 75 мм. із внесенням відповідних змін у щорічні Режими промислового рибальства у Чорноморському басейні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шмаков В.М. Гидролого-экологические аспекты режима солнечной энергии в водохранилищах Днепровского каскада. – К.: Наукова думка, 1988. – 168 с.
2. Журавлева Л.А., Жукинский В.Н., Иванов А.И. Влияние гидротехнического строительства на гидрологию и качество воды в Днепровско-Бугской устьевой области // Труды IV Всесоз.гидрол. съезда. – Л.: Гидрометеиздат, 1976. – Т.9. – С. 146-152.
3. Правоторов Б.И., Саркисян В.И., Горбонос В.Н., Гейна К.Н. Уловы и современное состояние промысловых рыб Днепровско-Бугской устьевой области // Рыбное хозяйство Украины. 5(40); - 2005. – С. 15-18.
4. Брюзгін В.Л. Структура нерестових стад і стан запасів основних промислових риб у пониззі Дніпра // Вплив зарегульованого стоку на біологію та чисельність промислових видів риб. - Київ: Наукова думка, 1967. - С. 91-128.

5. Владимиров В.И., Сухойван П.Г., Бугай К.С. Размножение рыб в условиях зарегулированного стока реки. - Киев: АН УССР, 1965. - 395 с.
6. Бузевич І.Ю., Діденко О.В. Інтенсивність використання промислових запасів ляща (*Abramis brama*, L.) та плітки (*Rutilus rutilus*, L.) Дніпродзержинського водосховища [електронний ресурс] // Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2012. - №1 (30). – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/c-journals/Nd/2012_1/12biy.pdf
7. Бузевич О.А. Біологічний стан популяції ляща Київського водосховища в умовах інтенсивного промислового використання // Рибогосподарська наука України. – К.: ІРГ УААН, 2008. - №4. – С. 9-13.
8. Бузевич І.Ю. Динаміка вікового складу ляща Каховського водосховища // Проблемы аквакультуры и функционирования водных экосистем. – Киев, 2002. – С. 19 – 20.
9. Правдин И.Ф. Руководство по изучению рыб. – М.: Пищевая промышленность, 1966. –376 с.
10. Методика збору і обробки іхтіологічних і гідробіологічних матеріалів з метою визначення лімітів промислового вилучення риб з великих водосховищ і лиманів України. – Київ: ІРГ УААН, 1998. - 47 с.
11. Брюзгин В.Л. Методы изучения роста рыб по чешуе, костям и отолидам. –Киев.: Наукова думка, 1969. – 187 с.
12. Чугунова Н.И. Руководство по изучению возраста и роста рыб. – М.: Издательство АН СССР, 1979. – 163 с.
13. Правила промышленного рыболовства в бассейне Черного моря. –Керчь, 1999. –52 с.
14. Павлов П.И. Современное состояние запасов промысловых рыб нижнего Днепра и Днепроовско-Бугского лимана и их охрана. – Киев, 1964. -298 с. – Рукопись деп. в ВИНТИ, №27-64.
15. Залуми С.Г. Результаты перехода на лов рыбы сетями 80 мм в Днепроовско-Бугском лимане. // Рыбное хозяйство. –вып. 32. –Киев.: «Урожай», 1984. – с. 35-36.
16. Денисов Л.И. Рыболовство на водохранилищах. – М.: «Пищевая промышленность», 1978. – 218 с.
17. Бердичевский Л.С. Биологические основы рационального использования рыбных запасов. // Тр. ВНИРО. – т. LXVV, -М., 1969. –с. 10-31.
18. Денисов Л.И. промышленное рыболовство на пресноводных водоемах. – М.: «Легкая и пищевая промышленность», 1983. – 272 с.
19. Тюрин П.В. Биологические обоснования регулирования рыболовства на внутренних водоемах. – М.: «Пищепромиздат», 1963. – 120 с.
20. Зонов А.И. К обоснованию промысловой меры на рыб. // Известия ГосНИИОРХ. – т. 90. – 1974. –с. 94-98.